

3

Aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2024

Aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2024

Aan de orde is **de aanbieding van de verantwoordingsstukken voor het jaar 2024**.

De voorzitter:

Aan de orde is Verantwoordingsdag 2025. Het is alweer de 26ste keer dat we op deze derde woensdag van mei stilstaan bij de aanbieding van de verantwoordingsstukken. Ik heet de minister van Financiën van harte welkom. Hij zal zo meteen de verantwoordingsstukken over het jaar 2024 aanbieden. Daarnaast heet ik van harte welkom de president van de Algemene Rekenkamer, de heer Duisenberg. Hij zit naast de minister in vak K omdat hij straks de resultaten van het verantwoordingsonderzoek van de Algemene Rekenkamer zal presenteren. De overige leden van het college van de Algemene Rekenkamer, de heer Irrgang en mevrouw Joziasse, heet ik eveneens van harte welkom, net als de secretaris van de Algemene Rekenkamer, de heer Van der Werf. Zij zitten in de voorzittersloge, net als de heren Huurman en Horlings, respectievelijk plaatsvervangend directeur en projectleider bij het Centraal Bureau voor de Statistiek. Zij zijn bij ons te gast vanwege de aanbieding van de Monitor Brede Welvaart en Sustainable Development Goals. Daarnaast heeft ook Nathalie van Berkel in de voorzittersloge plaatsgenomen. Zij heeft zojuist het inmiddels traditionele Verantwoordingsdebat toegesproken over de uitvoering van overheidsbeleid en het belang van luisteren naar publieke dienstverleners bij het vormgeven van beleid. We zijn inmiddels een beetje bijgekomen van die toespraak. Allen van harte welkom. Uiteraard ook een woord van welkom aan de mensen op de publieke tribune en iedereen die dit volgt via de diverse onlinekanalen.

Graag geef ik het woord aan de minister van Financiën. Ik zie dat de heer Heinen zijn koffertje met het Jaarverslag van het Rijk en de departementale jaarverslagen bij zich heeft. We zijn natuurlijk danig benieuwd naar de inhoud van dat koffertje. Ik geef hem met bijzonder veel plezier het woord. De minister.

Minister Heinen:

Dank u wel, voorzitter. In de politiek gaat het vaak over de plannen die we samen maken en over hoeveel geld we willen uitgeven en waaraan. Maar het gaat te weinig over verantwoording afleggen over die al die uitgaven, terwijl het niet ons geld is, maar dat van de belastingbetaler, waarvoor elke Nederlander ontzettend hard heeft gewerkt. Daar moeten we dus zuinig mee omgaan en verantwoording over afleggen. Dat doen we vandaag dus ook, als we terugkijken op 2024. Dat was het jaar waarin dit kabinet aantrad en ik deze mooie rol mocht vervullen, met een belangrijke missie, namelijk de begrotingsdiscipline herstellen, stoppen met het doorschuiven van rekeningen, en voorkomen dat belastingen daardoor in de toekomst weer moeten stijgen.

Dat doe ik allemaal vanuit het besef dat geld niet gratis is, dat het eerst verdiend moet worden, voordat je het kan uitgeven. Dat begint bij de waardering voor ondernemers en bij economische groei, zodat onze welvaart toeneemt, we kunnen investeren in onze veiligheid en we de vrijheid van ieder individu kunnen vergroten. Het vergroten van die vrijheid moet toch onze gezamenlijke missie zijn in dit huis? Dat begint in mijn overtuiging met gezonde overheidsfinanciën. Maar die vrijheid is het afgelopen jaar wel onder druk komen te staan door de aanhoudende Russische oorlog in Oekraïne en de Verenigde Staten die onze veiligheidsbelangen anders zijn gaan wegen. Vrijhandel en internationale samenwerking moesten plaatsmaken voor handelsbarrières en protectionisme. Deze zaken plaatsen Europa voor grote vraagstukken, waarbij Europa meer zal moeten investeren in onze veiligheid en meer zal moeten samenwerken voor onze welvaart.

Gelukkig staat Nederland er wel goed voor. Afgelopen jaar presteerde het kabinet zelfs een historisch lage staatsschuld. Ook het begrotingstekort kwam lager uit dan eerder verwacht. Tegelijkertijd moeten we ons niet rijk rekenen, want veel van die uitgaven zijn doorgeschoven naar latere jaren. In 2024 ging het om een totaal van 17 miljard euro van doorgeschoven uitgaven en onderuitputting. De staatsschuld loopt als gevolg van stijgende uitgaven ook weer op, waar economen in Nederland terecht voor waarschuwen. Bovendien is de inflatie in Nederland nog steeds te hoog, met prijsstijgingen van gemiddeld 3,3% in 2024. Dit is niks anders dan een verborgen belasting voor al die hardwerkende Nederlanders. Dat raakt hun hard in de portemonnee. Juist daarom is behoedzaamheid en begrotingsdiscipline belangrijk, niet als doel op zich, maar om te voorkomen dat tekorten oplopen en prijzen verder stijgen, en om te buffers op te bouwen in een tijd van toenemende onzekerheid, zodat we mensen en uiteindelijk ondernemers kunnen helpen in tijden van crisis, zoals we dat ook konden tijdens de financiële crisis en de coronapandemie.

Maar, voorzitter, net zo belangrijk als hoeveel geld we uitgeven, is hoe we het geld uitgeven en of we het ook goed uitgeven. Ik dank de Algemene Rekenkamer en het hele team, die hier jaarlijks onderzoek naar doen, voor al hun rapporten. Het is goed om te zien dat de foutpercentages wederom dalen en dat het aantal incidentele supplettoire begrotingen ook weer flink is teruggebracht, van 63 op het hoogtepunt in 2021 naar 5 in 2024. Het beroep op die befaamde uitzonderingsclausule in de Comptabiliteitswet is ook afgenomen, van 59 op het hoogtepunt in 2021 naar 0 in 2024, waarmee ook het budgetrecht van de Tweede Kamer is versterkt. Dat is net zo belangrijk. Maar dat betekent niet dat alles goed gaat. We moeten blijven leren. De president van de Algemene Rekenkamer zal ons daar nu ook uitgebreid over vertellen.

Voordat we daarnaar gaan luisteren, bied ik u eerst het Financieel Jaarverslag van het Rijk 2024 en natuurlijk alle verantwoordingsstukken aan. Dank u wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hartelijk dank. Het is een hele stapel geworden, stel ik vast. Dank aan de minister van Financiën voor zijn toelichting.

Ik geef graag het woord aan de heer Duisenberg, president van de Algemene Rekenkamer, voor het aanbieden van de resultaten van hun verantwoordingsonderzoek. Bij hem is de inhoud van het koffertje duidelijk zichtbaar. Een transparante koffer, in het kader van de transparante overheidsuitgaven. We zijn benieuwd naar zijn bevindingen. Ik geef graag het woord aan de heer Duisenberg.

De heer Duisenberg:

Dank u wel, voorzitter. Doet de overheid wat zij belooft? Dat is de vraag die vandaag centraal staat. Is het in 2024 gelukt om 407 miljard euro aan inkomsten en 414 miljard euro aan uitgaven, om plannen en geld om te zetten in resultaten, voor Nederland en Nederlanders, voor burgers en bedrijven? Om daarachter te komen, moet je weten of al dat geld doeltreffend, doelmatig en rechtmatig is geïnd en uitgegeven.

Waren de doelen duidelijk en transparant? Was de bedrijfsvoering op orde? Is alles volgens de wet gedaan? En vooral, zijn de doelen gehaald? Dat heeft de Algemene Rekenkamer ook dit jaar onderzocht. In ons onderzoek laten we zien waar het goed gaat en waar niet, waar het beter kan en waar we kwetsbaar zijn. Kortom, we laten zien wat er bereikt is. Want doen wat je belooft geeft vertrouwen. Daarom telt het resultaat. Daarom is Verantwoordingsdag resultaatendag. Een dag om bij stil te staan en te vieren.

Een overheid die doet wat zij belooft, is een overheid die stabiel koers houdt en onderweg weerbaar en wendbaar is. Goede navigatie is daarbij essentieel, ook juist als het buiten stormt. Wat er gebeurt als er niet goed wordt genavigeerd, is het verhaal van de ruim 300 opvarenden van de Batavia. De Batavia was in de zeventiende eeuw onderweg naar Indië. De route was over de 40ste breedtegraad naar het oosten, en dan vlak voor Australië omhoog. Maar hun schip sloeg op de rotsen van een eiland vóór de Australische kust. 40 bemanningsleden verdronken, kostbare lading ging verloren. Hoe kon dat gebeuren? Omdat zeevaarders toen nog niet precies hun koers konden berekenen. Want om de juiste koers te kunnen varen, heb je een ijkpunt nodig. Wat toen ontbrak, was een ijkpunt om op zee de positie op de lengtegraad te bepalen, waar je bent, van oost naar west. Uiteindelijk bedacht men dat tijd het beste ijkpunt zou zijn. Maar om tijd te meten, had je een klok nodig die op zee werkte. Die werd een eeuw na de schipbreuk van de Batavia uitgevonden. Met deze klok konden zeevaarders voortaan koers houden op zee.

Goed navigeren is niet alleen belangrijk op zee, maar ook in de politiek. Daar moeten we navigeren van plan naar resultaat, ook als het stormt, want de aarde warmt op, de markten raken verhit, Oekraïne en Gaza staan in brand. Wij maken ons zorgen over onze veiligheid, onze welvaart en onze samenleving. De enige manier om aan al deze ontwikkelingen, bedreigingen en onzekerheden weerstand te bieden is een doel hebben en weerbaar en wendbaar te zijn. Dat betekent dat we koersvast moeten navigeren. Wat mij betreft is er voor die koers maar één betrouwbaar ijkpunt: het resultaat.

Dat is het ijkpunt om te zien wat we bereikt hebben en wat we willen bereiken. Dat is het ijkpunt om te zorgen voor een sterke financiële én niet-financiële balans, zodat we tegen een stootje kunnen en tegenslag kunnen opvangen.

Want juist in onzekere tijden komen zaken die al kwetsbaar zijn aan de oppervlakte. Dat is het ijkpunt waarop we moeten sturen en bijsturen, zodat de overheid doet wat ze belooft. Of dat gelukt is, laten we zien in ons verantwoordingsonderzoek.

Ons onderzoek over 2024 kunnen we samenvatten in drie belangrijke conclusies, die we vertalen in drie lessen voor de toekomst. Onze eerste conclusie is dat er weinig zichtbare resultaten zijn. De vraag die we bij ons onderzoek altijd stellen is: krijgen burgers en bedrijven waar voor hun geld? Een paar van onze specifieke onderzoeken laten positieve resultaten zien. De beëindigingsregelingen voor veehouderijen hebben meer deelnemers dan verwacht. Ondernemers zijn tevreden over de diplomatieke ondersteuning van het midden- en kleinbedrijf. Helaas zien we veel vaker dat doelstellingen en resultaten niet op elkaar aansluiten, dat de resultaten ondermaats zijn of dat niet duidelijk is wat de resultaten zijn. Dat komt ook omdat niet altijd duidelijk is wat het resultaat moest zijn. Een paar voorbeelden. Doelstelling: schadeafhandeling Groningen afgerond in 2028. Resultaat? Dit wordt niet gehaald. Doelstelling: Nederland behoort tot de top als het gaat om onze bereikbaarheid. Resultaat? Er is te weinig geld om wegen, viaducten en bruggen te onderhouden. Doelstelling: apotheken hebben medicijnen minimaal acht weken op voorraad. Resultaat? Patiënten kunnen nog steeds vaak niet de medicijnen krijgen die ze nodig hebben.

Als we breder kijken naar de rapportages van de ministers en de brede welvaart, zien we dat ook daar de resultaten tekortschieten of onbekend zijn. We varen dus niet op koers. Dat moet anders en beter. Daarom is onze eerste les: laat resultaten zien. Doen wat je belooft. De Kamer heeft op dat gebied al een begin gemaakt door de moties aan te nemen van Martens/De Kort, Bushoff en Van der Lee c.s. Deze moties vragen allemaal om concrete doelen en resultaten van het kabinet bij het uitgeven van publiek geld. Nu is het zaak om door te pakken en om ervoor te zorgen dat die moties ook echt worden uitgevoerd. Dat geldt ook voor de evaluaties van de ministeries die laten zien waar beleid niet doeltreffend en niet doelmatig is. Doe daar wat mee, want daar ligt geld, zoals de 30 miljard euro — 30 miljard euro! — die bespaard kan worden door niet-doelmatige fiscale regelingen af te schaffen.

Onze tweede conclusie is: de basis is kwetsbaar. Dat is het antwoord op de tweede vraag die we altijd stellen: zijn de zaken op de ministeries goed geregeld? Want een goede bedrijfsvoering is de basis van een weerbare overheid. Een overheid die kan leveren. Helaas zagen we bij veel ministeries onvolkomenheden in de bedrijfsvoering, waarvan sommige zeer ernstig. Bij het ministerie van Justitie en Veiligheid is het aantal onvolkomenheden sterk gestegen. Een voorbeeld is het verwisselen van namen in de strafrecht-keten. Daardoor kan het gebeuren dat daders van zeden- en geweldsdelicten vrij blijven rondlopen. Bij twee ministeries waren de onvolkomenheden zo ernstig dat we bezwaar hebben aangetekend. Bij het ministerie van Defensie zagen we dat belangrijke militaire objecten, zoals commandocentra, munitiedepots en fregatten, nog steeds onvoldoende zijn beveiligd. Bij het ministerie van Buitenlandse Zaken zagen we dat zij geen goed zicht hebben op hun financiële verplichtingen. De ministers hebben weliswaar verbeterplannen opgesteld, maar om te zorgen dat het echt goed komt, is controle van de Kamer nodig. Zo kunt u zorgen dat de basis op orde komt.

Net zo onmisbaar voor een weerbare basis is een kritische blik en vooral, als het nodig is, dat er ruimte is en wordt gevoeld om misstanden te kunnen melden. In de basis doen, zoals u weet, ook regels, processen en IT-systemen ertoe. Die zijn helaas complex, versnipperd en vaak verouderd. Er kwamen vooral regels en mensen bij. Dus moeten ministers om te doen wat is beloofd, hun systemen processen en regels sterk vereenvoudigen en integreren. Een onmisbaar hulpmiddel daarbij zijn uitvoeringstoetsen, die laten zien wat de uitvoering kost en of het ook echt kan. Helaas blijkt uit ons onderzoek naar uitvoeringstoetsen dat die vaak ontbreken of maar een beperkt beeld geven van alle uitvoeringsconsequenties.

Hieruit volgt les twee: breng de basis op orde; beloof alleen wat je kunt doen. Maak dus echt werk van vereenvoudiging. Denk aan de WIA, de Wet werk en inkomen naar arbeidsvermogen. Ook de wijze van inkopen van het Rijk kan én moet eenvoudiger. Zorg dat uitvoeringstoetsen een vast onderdeel zijn van het wetgevingsproces. Geef publieke dienstverleners de mogelijkheid om een rode kaart uit te delen als zij iets onuitvoerbaar vinden.

Onze derde conclusie is: we geven een verklaring van goedkeuring, maar we maken ons zorgen over de toekomst. Dat is het antwoord op de derde vraag die we altijd stellen, namelijk of het geld volgens de regels is ontvangen, besteed en verantwoord. Het goede nieuws is dat de uitgaven en ontvangsten over de hele linie rechtmatiger zijn dan vorig jaar. Die liggen ruim onder de tolerantiegrens van 1% die door de Kamer is gesteld. Maar we zijn ook kritisch. We zien dat bij het aangaan van verplichtingen die in de toekomst tot uitgaven leiden, te veel fouten zijn gemaakt. We zien dat de informatie over doelen en onzekerheden bij budgetten vaak afwezig of te abstract is. En we weten allemaal dat je geen goede beslissingen kunt nemen als je niet alle relevante informatie hebt.

Een duidelijk voorbeeld hiervan zijn de inmiddels verviervoudigde kosten voor de renovatie van het Binnenhof. Verviervoudigd. Het budget van een half miljard euro, waarop de Tweede Kamer in 2016 haar besluitvorming baseerde, was onrealistisch laag, ook met de kennis van toen. Dit zijn verrassingen die niet bijdragen aan het vertrouwen in de politiek. Ook grote schommelingen in budgetten leiden tot onzekerheid, zeker in de uitvoering. Dat zien we bij de schommelende ramingen voor Asiel en Migratie. In het voorjaar van 2024 werd het budget met 1,1 miljard euro verhoogd en in het najaar werd het met 0,7 miljard euro verlaagd.

Nogmaals, het eindpunt is het resultaat. Het budgetrecht is uw hand aan het roer om koersvast van plannen naar resultaten te navigeren. Het is het recht van het parlement om mede te bepalen waar het belastinggeld van burgers en bedrijven aan wordt besteed. Het is de opgave om kritisch te zijn op plannen en onderbouwingen, ramingen en risico's. Het is een middel om resultaten te monitoren en bij te sturen. De Kamer, u, heeft de handen aan het roer. Alleen zo kunt u het schip van staat op koers houden, ook, juist, in urgente crisissituaties. Dan is het zaak om daadkrachtig doordachte besluiten te nemen. Tijdens de energiecrisis en de coronapandemie hebben we gezien dat dat kan. En daaruit volgt les drie: benut het budgetrecht; beslis, controleer en stuur bij. Dus eis een goede onderbouwing in ramingen, heldere doelen en inzicht in onzekerheden. En

maak onderscheid tussen kosten en investeringen. Koester uw rapporteurs, de rapporteurs van de Kamercommissies. Zorg dat je een begroting in uitzonderlijke situaties ook kunt verwerpen.

Voorzitter. Onze drie conclusies geven het vertrekpunt aan. Onze drie lessen moeten de koers voor de komende periode bepalen: duidelijke doelen en resultaten, de basis op orde en sturen met het budgetrecht. Op de Bataviawerf in Lelystad ligt een replica van de Batavia, als herinnering aan wat slecht navigeren kan kosten, goed in het zicht van al die mensen die in Batavia Stad inkopen komen doen om hun huishoudportemonnee op koers te houden. Het is aan ons, aan u, om de huishoudportemonnee van de overheid op koers te houden, gericht op de centen en de maatschappelijke doelen, door te zorgen dat de overheid doet wat ze belooft, door in turbulente en onzekere tijden koersvast, weerbaar en wendbaar te navigeren van doelstellingen naar plannen en van plannen naar resultaten, op basis van een duidelijk ijkpunt: het resultaat.

Voorzitter. Dan bied ik u graag ons verantwoordingsonderzoek over 2024 aan. De bodes delen nu aan u allemaal een samenvatting uit, ook dit jaar weer met een app voor deze samenvatting, en ook dit jaar weer met de link naar een app voor alle mensen in Nederland, "Ons geld ontcijferd", de verantwoording over 2024 voor alle mensen. Hoort, zegt het voort!

Dank u wel.

(Geroffel op de bankjes)

De voorzitter:

Hartelijk dank, mooi verhaal. Ik werd af en toe een beetje zeeziek ...

(Hilariteit)

De voorzitter:

... maar dat hoort erbij. Dank ook aan de minister van Financiën. Dank voor alle aangeboden stukken. Dank ook aan het CBS voor de Monitor Brede Welvaart en de Sustainable Development Goals.

De vraag is natuurlijk wat wij met deze flinke stapel papier gaan doen. Welnu, wij gaan de komende weken terugkijken op het uitgevoerde regeringsbeleid, eerst in het plenaire Verantwoordingsdebat op 4 juni en vervolgens in diverse wetgevingsoverleggen van de verschillende vaste Kamercommissies. De president van de Rekenkamer zei het al: wij hebben rapporteurs bij die vaste Kamercommissies, die de jaarverslagen bestuderen. Daarbij wordt uiteraard dankbaar gebruikgemaakt van de verantwoordingsrapporten van de Rekenkamer en alles wat het ministerie van Financiën ons heeft aangeleverd. De afrondende besluitvorming over de jaarverslagen en de slotwetten, en het verlenen van decharge voor het door de ministers in 2024 gevoerde financiële beheer zijn voorzien in de laatste vergaderweek, vlak voor het reces. Dus we eindigen met vuurwerk, zal ik maar zeggen.

Tot slot wijs ik erop dat vandaag ook de jaarrapportage 2024 over de uitvoering van de Regeling Grote Projecten

aan de Kamer is aangeboden door de commissie voor de Rijksuitgaven. Kortom, genoeg te lezen.

Dank aan de minister, dank aan de president. Ik schors voor enkele minuten.

De vergadering wordt van 10.39 uur tot 10.48 uur geschorst.